

ספר

נר מצוה

דינים מנהגים והליכות לבר מצוה
הלכות תפילין
תפילות ליום בר המצוה

מבוארים בטעמים ומקורם

לכלל עדות ישראל

מאת

יוסף נועם רימון

אדר א' ה'תשע"ו

תוכן עניינים

- 13 פתח דבר .....
- 17 הקדמה .....
- 19 שער א – הלכות ומנהגים לבר מצוה .....
- 21 פרק א – זמן בר המצוה .....
- א. אימתי נעשה הנער בר מצוה 21 ◊ ב. בר מצוה בחודש
אדר 22 ◊ ג. בר מצוה לנולד בבין השמשות 23
- 24 פרק ב – הזמנה לבר המצוה .....
- א. ההזמנה 24 ◊ ב. נתינת הזמנות בשבת או ביום טוב 25 ◊
ג. המוזמנים לסעודה 26
- 27 פרק ג – הכנות לקראת בר המצוה .....
- א. לימוד תורה 27 ◊ ב. הכנות נוספות 29
- 30 פרק ד – ענייני תפילה ביום בר המצוה .....
- א. תפילת הנער והוריו 30 ◊ ב. תפילת ערבית וקריאת שמע 30
◊ ג. תחנון ונפילת אפים 31
- 32 פרק ה – דרשת בר המצוה .....
- א. הדרשה וזמנה 32 ◊ ב. תוכן ואופן הדרשה 32 ◊ ג. הפסקת
הדרשה 34
- 35 פרק ו – סעודת בר המצוה .....
- א. הסעודה וזמנה 35 ◊ ב. מנהגי ודיני הסעודה 36 ◊ ג. קידושא
רבה בבית הכנסת בשבת 40 ◊ ד. סעודה בזמנים מיוחדים 44
- 46 פרק ז – מתנות בר המצוה .....
- א. למי שייכות מתנות בר המצוה 46 ◊ ב. מתנה בשבת ויום
טוב 47 ◊ ג. דינים נוספים 48
- 49 פרק ח – קריאת הפרשה והעלייה לתורה .....
- א. מנהג קריאת הפרשה 49 ◊ ב. העלייה לתורה 52 ◊ ג. עלייה
לתורה קודם שנעשה בר מצוה 53 ◊ ד. עלייה לתורה לשני
נערי בר מצוה בחול 54 ◊ ה. עליית קרובי חתן בר המצוה 55
◊ ו. זריקת סוכריות 56
- 57 פרק ט – ברכת "ברוך שפטרני" .....
- א. חיוב הברכה 57 ◊ ב. זמנה 58 ◊ ג. אופן הברכה 59 ◊
ד. מקרים מיוחדים 59

פרק י – דינים נוספים 61

- א. ספירת העומר בקטן שהגדיל 61 ◊ ב. ברכת המזון בקטן שהגדיל ועדיין שבע 61 ◊ ג. ברכת הלבנה בקטן שיגדיל 62 ◊
- ד. חיוב בתענית נדחית בקטן שהגדיל 62 ◊ ה. חיוב אבלות בקטן שהגדיל 63 ◊ ו. קביעת סעודת בר מצוה בזמן אבל 63 ◊
- ז. השתתפות בשמחת בר מצוה בזמן אבלות שלושים או י"ב חודש 64 ◊ ח. שמחת בר מצוה בימי ספירת העומר 66 ◊
- ט. שמחת בר מצוה בימי בין המצרים 68

שער ב – הלכות תפילין 73

מבוא להלכות תפילין 75

פרק יא – קניית התפילין והנחתן קודם בר המצוה 76

- א. מעלת מצות תפילין ושכרה 76 ◊ ב. קניית התפילין 77 ◊
- ג. ממוני מתחיל הנער להניח תפילין (ולהתעטף בטלית גדול) 78 ◊ ד. מנהגים השייכים להנחת התפילין הראשונה 80
- ה. ברכת שהחיינו בהנחה הראשונה 80 ◊ ו. תפילין דרבינו תם 81

פרק יב – הנחת תפילין 83

- א. קדימת ציצית לתפילין 83 ◊ ב. כוונת המצוה וברכות התפילין 83 ◊ ג. הנחת תפילין במישוב או במעומד 85 ◊
- ד. תפילה של יד ושל ראש – קדימה והפסק 86 ◊ ה. סדר הנחת תפילה של יד 87 ◊ ו. סדר הנחת תפילה של ראש 89 ◊ ז. סיום הנחת תפילין 91 ◊ ח. חציצה בתפילין 92 ◊ ט. חליצת התפילין 93 ◊ י. זמן הנחת תפילין 96 ◊ יא. מתי אין מניחים תפילין 97 ◊ יב. הפטורים מתפילין 99

פרק יג – קדושת התפילין 101

- א. היסח הדעת מן התפילין 101 ◊ ב. הרהור בתפילין 103 ◊
- ג. אכילה בתפילין 103 ◊ ד. גוף נקי בתפילין 104 ◊ ה. שינה בתפילין 104 ◊ ו. כניסה לבית הכיסא בתפילין 104 ◊ ז. תפילין שנפלו 105

שער ג – תפילות ליום בר המצוה 109

לוח ראשי תיבות 118

מפתח עניינים 119

אשר זעליג וייס

בגן 8

פנייה"ק ירושלים ת"ו

טו סב"ד

בסי"ד

בן ימית יתגביר יציר מן אבסלן יתגביר על א יתנן יתגביר יתגביר

מבד סב"ד יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר

בית מלכות יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר

הגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר

בבית יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר

אונסן יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר

בסי"ד יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר

בית מלכות יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר

מאגריט יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר יתגביר

בסי"ד וי"ד

בסי"ד ט"ו טבת ע"ו

הן ראיתי את הספר היקר והנפלא "נר מצוה" על כל ענייני וסוגיות "בר מצוה". מחבר ספר זה הרה"ג רבי יוסף נועם רימון שליט"א, רב, מורה הוראה ומרביץ תורה בקרית מלאכי, עשה עבודה נפלאה בספר זה, ובאמת חכמה יש כאן ומלאכה יש כאן.

הספר מצטיין בהירות גדולה ובסדר מופתי, הדברים כתובים וערוכים בהבנה ישרה בהיקף גדול ובשפה ברורה ונעימה בסדר נפלא דבר דבר על אופנו ומקומו.

בטוחני שרבים [ניהנו] מאורו של ספר יקר ונפלא זה.

ברכתי להרה"ג שליט"א שיזכה עוד לחבר ספרים יקרים ונפלאים, להגדיל תורה ולהאדירה בשמחה, שלוח ונחת.

באהבה וביקר
אשר וייס

* ההסכמות לפי סדר האי"ב

הסכמת הראשל"צ, הרה"ג ר' שלמה משה עמאר שליט"א, רבה של ירושלים

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion
Chief Rabbi Of Jerusalem

שלמה משה עמאר
הראשון לציון
הרב הראשי לירושלים

בעהית"ש, בששי בשבת שנים עשר יום בשבט התשע"ו.

אגרת ברכה

ראיתי את מה שכתב ידידי הגאון רבי אשר זליג וייס שליט"א מעה"ק ירושלים קרתא דשופריא, בשבח הספר "נר מצוה" שסובב הולך לבא"ד כל חמיר"א בכל הנוגע לעניני הבר מצוה, אשר חיבר מעלת הרה"ג ר' יוסף נועם רימון שליט"א שהוא רב ומו"צ ומרביץ תורה בקרית מלאכי, ומשכחו שעשה בזה עבודה נפלאה ומסודרת, ומן המעט שראיתי בספר ראיתי שהוא רב התועלת, בשביל חתני הבר מצוה וגם בשביל הוריהם, שיש בו מענה לשאלות המתעוררות בענינים אלו, ויש בזה משום זיכוי הרבים, וגם חסד לקרב להם האפשרות למצא את חפצם לכל אשר נדרש להם, וגם ע"י זה יעשו כל סידורי הבר מצוה, על פי דת ודין, ויהי רצון שחפץ ה' יצליח בידו ויפוצו מעינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה בנעימות ומאור פנים חיים עד העולם אמן.

מיחל ומצפה ליום בשורה,

Shlomo

שלמה משה עמאר
הראשון לציון
הרב הראשי לירושלים.

פרק א

זמן בר המצוה

א. אימתי נעשה הנער בר מצוה

נער שמלאו לו שלוש עשרה שנה, עם היכנסו לשנת הארבע עשרה – נעשה בר מצוה, ומתחייב בכל המצוות. המנהג, שאין ממתינים עד שיעברו עליו שלוש עשרה שנה מעת לעת מלידתו, אלא מיד עם צאת הכוכבים של היום הראשון של שנת הארבע עשרה – נעשה בר מצוה^א ומצטרף למניין, ואף רשאי להיות שליח ציבור^ב.

א. לכן, אם נולד למשל בז' ניסן תשס"ג – בליל ז' ניסן תשע"ו תחול בר המצוה שלו.

ב. ש"ך חו"מ לה ס"ק א, מג"א נג ס"ק יג ומשנ"ב נה ס"ק מב, וכן הסכמת רודה"פ. ואף שכדי להיחשב גדול צריך שיביא שתי שערות, ולא די בכך שהגיע לגיל שלוש עשרה, המנהג שסומכים על חזקה שהביא שתי שערות, ואין בודקים אותו כלל, והיא נקראת "חזקה דרבא" (על שם רבא, בעל המימרא בנדה מו, א), וגם כשלא ברור אם יש לו שתי שערות – חייב מספק בכל המצוות, שמא נשרו (משנ"ב שם ס"ק מז).

פוסקים רבים כתבו שחזקה זו אינה מועילה לדברים שהם מן התורה, ולכן אינו יכול להוציא אחרים יד"ח במצות שופר, קידוש וכיוצ"ב. כ"כ המג"א לט ס"ק א ורעא ס"ק ב והמשנ"ב שם ס"ק ג, וכ"פ פוסקים נוספים. אולם, מאידך, ישנם פוסקים רבים שכתבו שיש לסמוך על חזקה זו גם בדברים שהם מדאו', ראה חו"ע שבת ח"ב עמ' מז ובהערה שם שציין לפוסקים הסוברים כן, וכתב שכן דעת רוב האחרונים (אמנם בדר"כ מקובל לומר ההיפך, שדעת רודה"פ שלא מועילה חזקה זו לדאו'). והוסיף שם, שבשו"ת קנין תורה ח"ד סי' סו כתב שחכם אחד בדק נערי בר מצוה רבים, ומצא אצל כמעט כולם שהביאו שתי שערות. עוד יש להעיר שנער שנתמלא זקנו העליון – א"צ לבדוק אותו יותר, ומוציא אחרים במצוות דאו' לכו"ע (ראה שו"ע חו"מ לה, א).

על פי רוב, אין קושי בקביעת זמן בר המצוה, ותאריך הלידה הוא תאריך בר המצוה, אולם, לעיתים יתכן שיהיה הבדל בין תאריכים אלה. ישנם מקרים מורכבים, שראוי להתייעץ בהם עם מורה הוראה (ועיין הערה)³.

הדבר פשוט, שתאריך בר המצוה נקבע לפי תאריך הלידה העברי ולא לפי התאריך הלועזי. בנוסף לכך, כיון שאין חפיפה מוחלטת בין התאריך העברי והתאריך הלועזי (שהרי הלועזי נקבע לפי שעה שתיים עשרה בלילה, והעברי לפי צאת הכוכבים) – אין לקבוע על פי התאריך הלועזי של הלידה את התאריך העברי של אותו יום.

ב. בר מצוה בחודש אדר

חודש אדר לעיתים מעובר (בשנים ג'ח אדו"ט), ואחת ההשלכות לכך היא קביעת בר המצוה.

פשוט הדבר, שכאשר בר המצוה של הנולד בחודש אדר חלה בשנה רגילה – אין הבדל אם נולד באדר ראשון או באדר שני, ובר המצוה שלו באדר. אולם, כאשר בר המצוה חלה בשנה מעוברת – הדין תלוי בזמן הלידה. דהיינו, אם נולד באדר בשנה רגילה או באדר שני בשנה מעוברת – נעשה בר

ג. כגון: הנולד בל' אדר א' בשנה מעוברת ושנת בר המצוה שלו בשנה רגילה; הנולד בל' שבט בשנה רגילה ושנת בר המצוה שלו היא שנה מעוברת; הנולד ביום א' של ר"ח כסלו (ל' חשון) או ביום א' של ר"ח טבת (ל' כסלו) ובשנת בר המצוה שלו ר"ח כסלו או טבת הם יום אחד; הנולד בר"ח כסלו או טבת בשנה שבה היה ר"ח יום אחד ובשנת בר המצוה ר"ח שני ימים. וראה מה שפסק במקרים הנ"ל בספר הלכה ברורה נה, כח-כט.

מצוה באדר שני^ד, ואם נולד באדר ראשון בשנה מעוברת – נעשה בר מצוה באדר ראשון^ה.

ג. בר מצוה לנולד בבין השמשות

הנולד בבין השמשות, חייב בכל המצוות מספק כבר מהיום המוקדם, אולם להצטרף למניין וכיוצא בזה – אינו רשאי עד שיהיה ודאי בר מצוה^ו.

- ד. שו"ת מהר"י מינץ סי' ט, רמ"א נה, י, מחב"ר סי' תרצז, שו"ת רב פעלים ח"ב חחור"מ סי' י. וע"ע בזה בשו"ת יחוד"ח ח"א סי' פג.
- ה. כן דעת רודה"פ, וכן פסקו המשנ"ב נה ס"ק מג וכה"ח ס"ק נט, ודלא כמג"א ס"ק י.
- ו. משנ"ב שם.

פרק ב

הזמנה לבר המצוה

א. ההזמנה

מקובל ליתן או לשלוח הזמנה לבר המצוה^א. באמצעות הזמנה זו מודיעים לקרובי וידידי המשפחה על סעודת המצוה שתתקיים בחול או בשבת, וכן על העלייה לתורה (והקידושא רבה) בשבת.

מומלץ לעשות הזמנה פשוטה, ולא להשקיע בה ממון רב, כיון שממילא, במוקדם או במאוחר, היא תיזרק לפח האשפה או לגניזה.

בהזמנה ראוי לכתוב תאריך עברי בלבד, ואם רוצים לציין את התאריך הלועזי – יכתבו אותו לאחר התאריך העברי, וטוב שיוסיפו אחריו: "למספרם" או "למניינם"^ב.

בנוסף לכך, נכון שלא לכתוב בהזמנה "דברי קודש", כגון פסוקים או חלקי פסוקים, אפילו אין בהם שם ה', כיון שרבים משליכים אותה לפח האשפה כלאחר יד, ונמצא שם שמים מתחלל.

א. מקובל לשלוח הזמנה מודפסת, ואע"פ שבדורנו קיימים אמצעים אלקטרוניים חדשים להעברת מידע – אופן זה של הזמנה נחשב מכובד יותר.

ב. ראה שו"ת יבי"א ח"ג חיו"ד סי' ט, ילקו"י שובע שמחות ח"א א, כה.

ב. נתינת הזמנות בשבת או ביום טוב

את ההזמנות לבר המצוה, לכתחילה ראוי לחלק בימות החול, אולם, במקום הצורך – ניתן להקל לחלקן בשבת או ביום טוב. והטעם לזה, משום שמעיקר הדין מותר לקרוא בהן בו ביום, ואין בהן משום שטרי הדיוטות – כיון שעניינן סעודת מצוה, והן כחפצי שמים המותרים^ג.

במה דברים אמורים, בהזמנות שאינן סגורות במעטפה או מודבקות בצורה כלשהיא, אולם אם הן סגורות או מודבקות – אין לחלקן בשבת או ביום טוב, שמא יבואו לפותחן בו ביום, ונמצא מכשילן^ד.

עוד יש להעיר – אם קיים באותו מקום חשש טלטול ברשות הרבים, אין להקל לחלק את ההזמנות בשבת כלל (אפילו הן פתוחות), אולם ביום טוב מותר, כיון שאין בו איסור טלטול ברשות הרבים.

ג. עפ"י משנ"ב שז"ק מו ועוד אחרונים, וכ"פ בילקו"י שבת ח"ב עמ' רד. ועי' הליכות עולם ח"ג עמ' קעד שפסק לקולא, ומשמע שהקל אפילו שלא במקום הצורך.

ד. ראה משנ"ב שמ"ק מא, ביה"ל שם ד"ה הנייר, שו"ת יביע אומר ח"י עמ' קפו אות כה, שאסרו לפתוח מעטפה בשבת. וכ"פ השש"כ כה, ה, והחמיר אפילו אם קורע את המעטפה בדרך קלוקל, וע"ע שם הערה יח. וכתב עוד השש"כ שם שהוא הדין שאסור לפתוח אגרת סגורה הנפתחת ע"י תלישת או הפרדת השוליים.

מעטפה שאינה סגורה שמודבק עליה בול שלא הוחתם – אם התכוון קודם השבת ליתן אותה כך, אין עליה תורת מוקצה (ראה שש"כ כ, כג), ומותר לתת אותה בשבת במקום הצורך.

ג. המוזמנים לסעודה

מזמינים את קרובי וידידי המשפחה להשתתף בסעודת בר המצוה. וראוי להזמין לסעודה זו תלמידי חכמים, וכן עניים ואביונים⁷.

מותר להזמין קרובי משפחה מחללי שבת לשבת בר מצוה, אף על פי שאפשר שיגיעו או שיחזרו ברכבם במהלך השבת. וכאשר מזמין אותם, יאמר להם שישמח מאוד אם ישהו אצלו כל השבת, ויסדר להם מקום ללון⁸.

ה. יסוד ושורש העבודה שער הכולל פרק טו, קב הישר ריש פרק י, בא"ח ש"ר ראה אות יז.

ו. כ"ד הגרשז"א זצ"ל, הובא בשו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' תב, ואין בהזמנתם משום "לפני עיוור", כיון שנותן להם את האפשרות שלא לחלל שבת, וגם אומר להם במפורש שכך היה רוצה שינהגו. ועוד, שבזמן שהם שוהים אצלו – מן הסתם הם לא יחללו שבת, כך שיוצא שחילול השבת שלהם קטן יותר. ועוד, שיש בזה משום קירוב רחוקים, ועל ידי ההשתתפות בתפילה ובסעודות השבת, ייתכן שיתקרבו לחיי תורה ומצוות. ויש מחמירים בזה, אולם דעת המקילים נראית עיקר.